

**ЎҚУВЧИЛАРДА НУТҚИЙ КОМПЕТЕНЦИЯНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА
ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМНИНГ АҲАМИЯТИ**

Тажиева Зухра Камалбаевна

Тошкент давлат иқтисодиёт университети академик лицейи она тили фани ўқитувчиси

Аннотация:

Ушбу мақолада бугунги кунда таълим методларини такомиллаштириш соҳасидаги асосий йўналишлардан бири интерфаол таълим ва тарбия усулларини жорий қилиш, ўқувчининг далиллар, қоидалар, схемалар, жадваллар билан ишлашлари, тафаккур даражасига мувофиқ феъллар намуналари: ташхислаш, исботлаш, ўлчаш, назорат қилиш, асослаш, маъқуллаш, баҳолаш, текшириш, солиштириш, қиёслаш каби тушунчалар тўғрисида фикр юритилади. Шу билан бирга интерфаол методларни қўллашда ўқувчиларнинг еш, психологик хусусиятлари, дунёқараш даражаси, ҳаётий тажрибалари инобатга олинса, дарс самарадорлиги янада ошиши, бу эса ўқитувчилардан касбий маҳорат, малака, билимдонлик, сезгирлик ва интуицияга эга бўлишлари тўғрисида фикр юритилади.

Калит сўзлар: интерфаол таълим, малака, билимдонлик, баҳс-мунозара, мустақил фикрлаш, таксономия, тафаккур, субъект, мантик.

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигини қўлга киритган дастлабки йилларданок таълим-тарбия соҳасини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилиб келинмоқда. Тарихан қисқа давр мобайнида мамлакатимизда бу соҳада жуда улкан ишлар амалга оширилди ва бугунги кунда ҳам жадал давом эттирилмоқда. Ўқитишнинг интерфаол методларини таълим тизимига жорий қилиш замонавий кадрлар тайёрлашнинг муҳим омилларидан бири ҳисобланади. Бугунги кунда ўқитувчи учун ўз мутахассислиги бўйича чуқур билимга эга бўлиш ва билимга чанқоқ ёшлар билан тўла аудиторияга катта ҳажмдаги билимларни беришнинг ўзи етарли эмас. Ўтказилган кўпгина тадқиқотларнинг натижаларига кўра, ўқитишга янгича қараш, талабаларни ўқитишда фаол ёндашувлардан фойдаланиш билим беришнинг энг самарали йўллари билан бири ҳисобланади. Оддий сўз билан айтганда, талабалар ўқув жараёнига фаол жалб қилингандагина берилаётган материалларни осон идрок этади, тушунади ва эслаб қолади. Шундан келиб чиққан ҳолда, бугунги кунда асосий методик инновациялар ўқитишнинг интерфаол методларини қўллашни тақозо этади.

Бугунги тезкор замонда таълим самарадорлигини оширишнинг энг мақбул йўли – машғулотларни интерфаол методлар ёрдамида ташкил этиш, деб қаралмоқда. Хўш, интерфаол методларнинг ўзи нима? Улар қандай дидактик имкониятларга эга? Таълим жараёнида интерфаол методларнинг ўринли, мақсадга мувофиқ қўлланилиши қандай самараларни кафолатлайди? Қуйида ана шу саволларга жавоб беришга ҳаракат қиламиз. Юқоридаги саволларга жавоб топишда дастлабки энг тўғри қадам таянч тушунча – «интерфаол» атамасининг луғавий маъноси билан танишишдир.

«Интерфаол» тушунчаси инглиз тилидаги «interact»(рус тилида «интерактив») сўздан олинган бўлиб, луғавий нуқтаи назардан «inter» – ўзаро, икки тарафлама, «act» – ҳаракат қилмоқ, иш кўрмоқ каби маъноларни англатади.

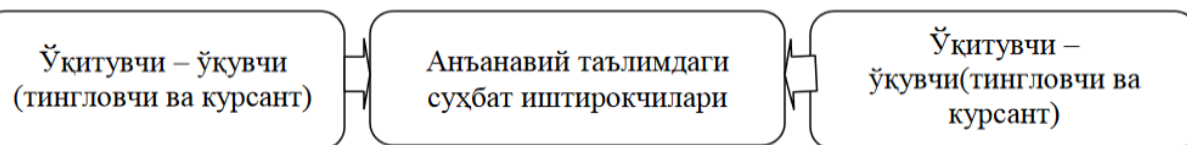
Интерфаол таълим – таълим жараёни иштирокчиларининг билим, кўникма, малака ҳамда муайян ахлоқий сифатларни ўзлаштириш йўлида биргаликда, ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракатни ташкил этишга асосланувчи таълим.

Интерфаоллик – таълим жараёни иштирокчиларининг билим, кўникма, малака ҳамда муайян ахлоқий сифатларни ўзлаштириш йўлида биргаликда, ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракатни ташкил этиш лаёқатига эгалликлари.

Мантиқий нуқтаи назардан интерфаоллик, энг аввало, ижтимоий субъектларнинг суҳбат (диалог), ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракат, фаолиятни олиб боришларини ифодалайди.

Таълим соҳасида фаолият юритаётган ҳар бир мутахассис яхши биладики, анъанавий таълим ҳам суҳбат (диалог)га асосланган ва бу суҳбат куйидаги ўзаро муносабатлар шаклларида ташкил этилади:

Анъанавий таълимда ҳам табиий равишда суҳбат асосини ахборот ташкил этади. Аммо ахборот узатишнинг асосий манбаи ўқитувчининг тажрибаси бўлиб, бу жараёнда у

етакчилик, доминантлик қилади, яъни у дарснинг асосий вақтида билимларни оғзаки тарзида ўқувчи (тингловчи ва курсант) ларга етказиб беришга интилади. Фаоллик кўрсатиш ўқитувчигагина хос бўлиб, ўқувчи бу вазиятда суст тингловчи бўлиб қолади. Уларнинг асосий вазифаси ўқитувчини тинглаш, зарур ўринларда ёзиш, саволлар билан мувожаат қилинганида жавоб қайтариш, кам ҳолатларда (рухсат этилганидагина) сўзлашдан иборатдир.

Энг муҳими, интерфаол таълим ва тарбияни қўллаш орқали ўқитувчи ўқувчиларнинг аниқ таълимий мақсадга эришиш йўлида ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракатларини ташкил этиш, йўналтириш, бошқариш, назорат ва таҳлил қилиш орқали ҳолис баҳолаш имкониятини қўлга киритади.

Ўқитувчи дарс жараёнида ўқувчилар билан ишлаш жараёнида куйидаги имкониятларга эга бўлади ҳамда ўқувчиларни ушбу йўналишларга йўналтиради:

- гуруҳ ёки жамоа билан ҳамкорликда ишлашлари;
- тенгдошлари орасида ўз ғояларини эркин баён қилишлари, билимларини ҳеч қандай руҳий тўсиқларсиз намойиш этишлари; ўзларини эркин тутишлари;
- ўқувчиларнинг муаммони ҳал қилишга ижодий ёндошувлари;
- гуруҳ ёки жамоадошлари билан дўстона муносабатда бўлишлари ҳамда руҳий яқинликка эришишлари;
- ўз ички имконият ва қобилиятларини тўлиқ намоеён қила олишлари;
- фикрлаш, фикрларни умумлаштириш ва улар орасидан энг

муҳимларини саралаб олишлари;

- ўз фаолиятини назорат қилишлари ва мустақил баҳолашлари;

- ўз имкониятлари ва ўзларига бўлган кучга ишонч ҳосил қилишлари;

- турли хил вазиятларда ҳаракатланишлари ва мураккаб вазиятлардан мустақил чиқа олиш кўникмаларини ўзлаштиришлари

Интерфаол методлар, ўз моҳиятига кўра, таълим ёки тарбиявий мақсадларни амалга оширишда маълум даражада самарадорликка эришишни таъминласа-да, бироқ уларнинг ҳар бири таълим ёки тарбия жараёнида самарадорликни таъминлашда турли имкониятларга эга. Шу сабабли ўқитувчи (педагог)лар интерфаол методларни танлашда ўрганилаётган мавзу, муаммо ёки ҳал қилиниши лозим бўлган масалага эътибор қаратишлари мақсадга мувофиқдир. Қолаверса, интерфаол методларнинг самарадорлиги уларни қўллашда таълим оловчи (ўқувчи, талаба, тингловчи) ларнинг ёши, психологик хусусиятлари, дунёқараши, ҳаётий тажрибалари инобатга олинса, янада ошади. Бу ўқитувчи (педагог)дан касбий маҳорат, малака, билимдонлик, сезгирлик ва интуицияга эга бўлишни тақозо этади. Республикада узлуксиз таълим тизимининг турли босқичларида фаолият олиб бораётган ўқитувчи (педагог)лардан ҳар бир интерфаол методнинг моҳияти, хусусияти, қўллаш шартлари билан батафсил танишиб чиқиш, амалий аҳамиятини тўғри баҳолай олиш талаб қилинади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Букатов В.М. Педагогические таинства дидактических игр. – М., 2003. –152 с.
2. Панина Т. С., Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения: Учебное пособие. – М., 2008. – 176 с.
3. Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии. Активное обучение: Учебное пособие. – М., 2009. – 192 с.
4. Психолого-педагогическое сопровождение реализации инновационных образовательных программ / Под ред. Ю.П.Зинченко, И.А.Володарской. – М.,2007. – 120 с.
5. Ситуационный анализ или анатомия Кейс-метода / Под ред. Ю.П.Сурмина.– Киев, 2002. – 286 с.
6. Современные образовательные технологии: Учебное пособие / Под ред. Н.В.Бордовской. – М., 2011. – 432 с.
7. Ступина С.Б. Технологии интерактивного обучения в высшей школе: Учебно-метод. пособие. – Саратов, 2009. – 52 с.
8. Толипов Ў.Қ., Усмонбоева М. Педагогик технология асослари // «Мактаб ва ҳаёт» журнаliga илова. – Т., 2003. – 32 б.
9. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари. – Тошкент: Фаъ, 2006. – 260 б.
10. Толипов Ў.Қ., Усмонбоева М. Педагогик технология: назария ва амалиёт. – Тошкент: Фаъ, 2005. – 205 б.
11. Рўзиева Д.И., Усмонбоева М.Х., Ҳолиқова З. Интерфаол методлар: моҳияти ва қўлланилиши. Методик қўлланма. – Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ нашриёти, 2013. – 136 б.